БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеден

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. СЕНТЯБРЬ 3 СРЕДА № 207 (8053).

Өртээ 2 көп.

ҮРЕЗИННИ ӨЙҮНДЕ БЕЛЕТКЭЭР

Бедик дүжүттү алырының кол негелделериниң бирээзи—районучуткан, сорттуг, бедик шынарлыг үрезиннер-биле тарыыры болур. Агротехниктиг ажааланның бүгү чурумнарын сагывышаан, дүжүттү чогуур өйүнде ажаап ап, сорттаарын, бедик кондициядга чедирерин болгаш шын кадагалаарын хандырар болза, чүгле мынчаарда мындыг үрезиннер-биле хандыртынын болур.

Бо чылын республикага тараа болгаш тараа-бобы культураларының 84,2 хуузун сорттуг үрезин-биле чажып тараан, оон иштинде районучукганы — 80 хуу. Таңды, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем районнарда сорттуг үрезин-биле тарыырын 82—83 хуу чедирген, дуржулга станциязынны — 100 хуу болган.

Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйлар бо айтырыгже ам-даа кошкак кичээнгей салып турар. Чижээ, Бай-Тайганың «Тээли» совхозта сорттуг тарылга чүгле 8,2 хуу, Барыын-Хемчиктиң «Барлык» совхозта 27,2, Чөөн-Хемчиктиң «Чыраа-Бажы» совхозта — 51 хуу. А районучуткан үрезиннер-биле чажып тарааны оон-даа эвээш.

Республиканың ажыл-агыйларында арбай, суланы сорттуг үрезиннер-биле чажып тарыырының айтырыы ам-даа долузу-биле шинтипирлеттинмээн. Сорттуг кызыл-тас-биле тарырыы 92 хуу турда, арбай биле суланы мырыңай-ла эвээш. Ынчангаш, келир чылдың тарылга планын хандырар төлээде, боттарынга районучуткан, сорттуг үрезиннерни уруп алырынче тускай эртемнигленнің кичээнгейин күштелдирер ужурлуг. А мындыг аргалар бар.

Бо талазы-биле дуржулга станциязының үрезинни харыылаар киидизиниң тускай эртемниглери улуг ажыдыг кылып ужурлуг. Кызыл-тастың, чиңге-тарааның, суланың болгаш арбайның сорттуг, районучуткан үрезиннерни бээр кол чер ол болгай.

Соолгу чылдарда республиканың ажыл-агыйлары мындыг үрезиннер талазы-биле чагыгларын долузу-биле ап шыдавайн турар. Ажыл-агыйларның агрономнары база үрезин талазы-биле улуг ажылды кылыр хүлээлгелиг, тодаргайлаарга, боттарының үрезин участоктарының ажылын бедик деңнелге тургузары чугула. Районнарның үрезин айтырыын харыылаар апробатордары үрезиннерни чогуур өйүнде шилип тывар талазы-биле ажыл-агыйларда ажылды шыңгыы контрольдаар херек.

Ынчаарта бо ажылды чамдык ажыл-агыйларда ыракта-ла четпее чорудун турар. «Барлык», «Дөң-Терезин», «Тес-Хем», «Улуг-Хая» совхозтарда бо ажылче херек кырында кирбээн. «Чыраа-Бажы», «УТКА 25 чылы», «Найырал» болгаш «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарда үрезиннерни шилип белеткээри долу ыдыдымаан, оларда кол агрономнар эштер Петров, Малоев, Бондарь болгаш Монгуш олар бо айтырыгже кичээнгейин күштелдирер ужурлуг.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары келир чылдың дүжүдүнге чазын тарыыр культураларның 56 муң тонна хире үрезинни уруп алыр ужурлуг. Бо сорулгага үрезин шыгжаар черлерни, тараа арыглаар машиналарны болгаш механизастаттынган пунктуларны ажыл-агыйларда белеткээн болгай.

Агаар-бойдустуң байдалы нарын-даа бол, тараа, мал чеми культураларның болгаш картофельдиң үрезиннерни уруп алырының планын долузу-биле күүседип алыр арга республиканың ажыл-агыйларында бар.

Амгы үеде үрезин участоктарын ажаап алыр ой келген, оларны хамыктың мурнунда чидириг чокка ажаап алыры эргежок чугула. Келир чылдың дүжүдүнге бедик шынарлыг үрезиннерни уруп алгаш, оларның арыглаашкынын, сорттаашкынын кодээ ажыл-агый хүнүнге болгаш Совет Тываның 25 чыл оюнга чедир доозун, оларны үрезин хынаар лабораторияларга кирер ужурлуг.

Бүгү ажыл-агыйлар тараа арыглаар бодүүн-даа, нарын-даа машиналар-биле хандыртынган. Ажыл-агыйларда тараа арыглаар механизастаттынган 23 пунктуну белеткээн, чүдүрүп-дүжүрер машиналар четчири-биле бар. Үрезин материалдарын янзы-бүрү бокпан арыглаарын орай күсче соцгаарладып чыпшай, харын ажаап алышкынның соонда ол-ла дораан кылып, сорттаары эң ажыктыг болур. Бо айтырыгже «Межегей», «Кок-Тей» совхозтар, дуржулга станциязы болгаш Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхозта чогуур кичээнгейни салып турар.

Ол ажыл-агыйларда бо талазы-биле ажылдап турарларның материалдыг сонуургалын кодүрериниң хемчеглерин ажылдан кылган: үрезин тарааны сорттап турарларның ажыл төлевирин октябрь 1-ге чедир 50 хуу остүрген, ынчаарга үрезинни бирги класс чедир арыглап сорттаан болза, ажыл төлевиринге 20 хууну база немеп бээр.

Ынчангаш, бүгү черлерге үрезин урар талазы-биле эдлеп бүрүзүнге график-оналганы ажылдан кылып болгаш ону канчаар күүседип турарын үзүктел чокка контрольдап турар ужурлуг. Үрезиннер ажылдан кылырынга ажыл-агыйларда тараа арыглаарының бар бүгү-ле машиналарын киирер, оларны ийи эдлеп кылдыг ажылдадыр, доктаатынган нормаңы эдлеп бүрүзү бедик шынарлыы-биле күүседип турарын чедип алыр, тараа арыглаар машиналарга дуржулгалыг механизаторларны бэлэдиглаар херек. Оларның аразынга социалистиг чарышты улам калбартып, үрезин белеткээр талазы-биле ажылдың түңнедерин чогуур өйүнде үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын оскелерге пептередир ажылды күштелдирери негеттинип турар.

Ажыл-агыйларның, кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелдериниң, үүнүп камгалал станцияларының болгаш үрезин хынаар лабораторияларның агрономнары үрезиннерни арыглап, сорттап турарының шынарын контрольдаарын күштелдирер ужурлуг, оон-биле кады үрезиннерниң үнүүлелин ону уварының болгаш сорттаарының аразында шыңгыы хынаар.

Бо бүгү негелделерни боттуг күүседир болза, келир чылдың дүжүдүнге эки шынарлыг үрезиннерни бүрүнү-биле белеткээн ап болур. Кодээниң ажыл-ишчилери, тускай эртемнигler бо чугула ажылды партийжи, күрүне ёзузу-биле көрүп, ажыл-агый бүрүзү боду үрезиннерлиг болурун хандырар дээш бүгү күжүн салып ажылдаары чугула.

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга болгаш Совет Тываның 25 чылынга үткүштүр алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш, партия организацияларының удуртулгазы-биле чүткүлдүг ажылдап тургаш, кодээниң ажыл-ишчилери келир чылдың дүжүдүнге эки шынарлыг, четчир санныг үрезиннерни белеткеп алыры—келир чылын бедик дүжүттү алырының үндезини ол болур.

Совет партия-чазак төлээлери Болгарияга баар

БКП Төп Комитединиң болгаш БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң чалаанын ёзугаар совет партия-чазак төлээлери СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный баштадыр Болгарияга социалистиг революцияның 25 чыл оюнуң байырлалынга киржири-биле Болгария Улус Республикага баар.

ЧУРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин эштер Хо Ши Мин, Ле Зуан, Чыонг Тинь, Фам Ван Донг оларга телеграмма чорудуп, Вьетнам Демократтыг Республиканың 24 чыл оюнга холбаштыр СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш бүгү совет улустуң өөмүнээзинден чүректиң эң ханызындан байыр чедиришкинин Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединге, ВДР-ниң Национал хураланың болгаш ВДР-ниң чазаанга, аксы-дүңма вьетнам улуска болгаш вьетнам удуртукчуларга дамчыткан.

Вьетнам Демократтыг Республиканың улузу кайтамчык байырлалын бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, империалистиг агрессияга удур демиселге Вьетнамның алдарлыг Ажылчы чоннар партиязының удуртулгазы-биле чедип алган чаа-чаа тиилелгелер-биле үгкуп турар дээрзин телеграммада чугаалаан.

Пролетаржы интернационализмниң ленинчи принциптерин удуртулга болдурбушаан, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары вьетнам улустуң чоптуг демиселинге ону өскерилге чокка деткип турар. АКШ-тың агрессиязын ойтур шавар талазыбиле бүгү талалыг дузаламчыны Совет Эвилелиң Вьетнам Демократтыг Республикага доктаамал көргүзүп, вьетнам улустуң чардымнас эргелерин болгаш эрге-ажыктарын барымдаалаашкын, вьетнам айтырыын таарыштыр шиитпирлээрниче оон угландырган күженнишкиннерин деткип турар. Совет кижилер боттарының аксы, угба, дүңмаларының маадырлыг чедиишкиннеринге пэнг байырын чедирип турар. АКШ-ның шериглерин болгаш эвилелчилериниң шериглерин Вьетнамдан үндүрерин, бодунуң иштики херектерин боду шиитпирлээрин вьетнам улуска шаптыктаазын олар негеп турар.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢ КАМГАЛАЛЫНЫҢ СОВЕТ КОМИТЕДИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

Делегейниң ийиги дайынының эгелээн хүнүнден бээр 30 чыл болганынга холбаштыр Тайбың камгалалының Совет комитеди делегейниң чаа дайынының айылынга улуг, коллективтиг айыыл чок чоруктун дээштиг болгаш идегелдиг системазын тургузарынга бүгү организацияларның болгаш бүгү хөй-ниитиң күштерниң хөделиишкиннериниң чангыс эви дээш улам идепкейлиг демисежиринче чаагай сеткилдиг бүгү кижилерни бодунуң медегделинге совет хөй-ниитиниң емунээзинден кыйгырган.

Делегейниң ийи дайыннарының кичээндиргилери чамдык кижилерге ажыктыг болбаанын харааданчыг: улустары Совет Эвилели-биле дем каттыштырып алгаш, фашизмге удур демиселди кады чорудуп турганы барыын талакы күрүнелер шериг блоктарын бөлүглеп тургузарының оруунче кирген деп, медегледе чугаалаан. АКШ-ка баштаткан реаксылыг күштер Вьетнамда дайынны чорудуп, чепсегленнишкиннерни эндере бүдүрерин күштелдирип, социализм чурттарынга удур идеологтуг хоралакчы чоруктарны үүлгедип турар. Барыын Германияда неонацисти күштер эрге-чагырганы холга алырынче бар шаа-биле дутküп турар. Догуннаан кызыгаарларны хүлээп көөрүнеп, ядролуг чепсекти неперетпес дугайында керээге ат салырындан ГФР-ниң чазаанын ойталаны Европаның улустарын дүвүредип турар.

Ынчалза-даа делегейниң үшкү дайынының айылынга удур социалистиг чурттарга бантадып алгаш туржуп шыдаар күүлүг күштер делегейде бар деп, медегледе чугаалаан. Милитаризмниң болгаш агрессияның политиказынга удур чоннуң улам калбак бөлүктери көдүрүлүп, тайбың талалакчыларының хүрээлеңи быжыгып, шимчээшкини калбарып турар.

Тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы чедип алырынга эң калбак демократтыг күштерниң каттышкан күженнишкиннери, чаа дайынның айылынга удур оларның быжыг, чайгылыш чок демисели эргежок чугула дээрзинге совет кижилер ханы бүзүрелдиг. Чедиишкиннин магадылалы ол чангыс эптe деп, медегледе демдеглээн.

(СЭТА).

АКШ-тың Компартиязының 50 чыл оюнга

АКШ-тың ажылчын аңгызының дайынчы авангарды—АКШ-тың Коммунистиг партиязының тургустунган хүнүнден бээр 50 чыл болган. Москваның хөй-ниитизининң хуралын делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң төвүзүнде ол кайгамчык хүнге бараан болдурган.

Хуралдың президиумунда—СЭКП ТК-ниң секретары И. В. Капитонов, АКШ-тың Коммунистиг партиязының Национал даргазы Генри Уинстон, Канаданың Коммунистиг партиязының Национал даргазы Тим Бак, АКШ-тың бөлүк коммунистери.

СЭКП ТК-ниң чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директорунуң оралакчызы Г. Д. Обичкин хуралды ажыткан. АКШ-тың Коммунистиг партиязының эрткен оруу чиик эвес болганын Г. Д. Обичкин демдеглээн. Партияның ажыл-чорудулгазы азрберге байдалдарда, капиталистиг монополиялларның дарлалының байдалдарында, делегей империализминиң төвүнде, кадыг-дошкун истеп сүрүүшкүнүң болгаш дерзии үүлгедиглерниң байдалдарында калбарып келген болгаш ам-даа калбарып турар. АКШ-тың коммунистери монополистиг капиталга удур демиселдиң мурнуку шугумунга кезээде чоруп келген. Маркстың—Энгельстиң—Ленининиң өөредилинге, пролетаржы интернационализминиң принциптеринге үнзелээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чангыс эви дээш идепкейлиг, чайгылыш чок демиселди чорудуп келген болгаш чорудуп-даа турар.

АКШ-тың Коммунистиг партиязының Национал даргазы Генри Уинстон АКШ-тың Коммунистиг партиязының эрткен оруунуң кол үе-чадаларының дугайын айтып, бөгүнгү хүнүнүң айтырыгларынга доктааган. Америк империализмин агрессчи политиказынга удур, Вьетнамда бужар-чүдек дайынны соксадыр дээш, АКШ-тың негр чонунуң дең эргешөлээзи болгаш хамааты эргелери дээш демиселге чурттуң ажылчын аңгызының бүгү күштерин каттыштырар дээш АКШ-тың коммунистериниң демиселиниң чугулазын ол демдеглээн. Бистиң партиявыс Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы-биле бодунуң эң сырый харылзаалдарынга чоргаарланып турар деп, Генри Уинстон түңнелинде чугаалаан.

(СЭТА-ның корреспондентизи).

Хову ажылдарының хүн демдеглели

ТЕМП, ШЫНАР — КОЛ ЧҮҮЛ ОЛ

Сентябрь 2-ге чедир медээлер ёзугаар алырга, республиканың шөлдеринде 48 муң гектарның тараазы кестинген. Ол планга оналаштыр 19,5 хуу. Кестинген шөлдүң 27500 гектарының тараазы бастыртынган. Күрүнеге 10230 тонна тараа саттынган, ол болза планның 17,1 хуузу-дур.

Ажаап алышкынны Каа-Хем, Таңды, Улуг-Хем районнарның база Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары багай эвес эгелээн. Ынчалзажок, соолгу беш хонуктарда республиканың тараа шөлдеринде ажаап алышкынның темпиан үлеш-биле кудулаан. Мында чоптуг чылдагаан бар бе? Соолгу хүннерде үргүлүледдиг чаъстар шаптык боол турар болбайн аан. Моон кадында эдлеп хөй ажыл-агыйларда комбайнарны болгаш кижилерни агаар-бойдустуң кандыг-даа байдалында бо ажылды чорударынга белеткевейн турар.

Шүүлеп чоруктуң кол чылдагааны бо эвес боол турарын айтыр херек. Ажыл-агыйларның удуртукчуларыныы, тускай эртемнигленнің таваарлаашкыны, оларның талазындан хыналда чогу бо чугула ажылды ала-чайгаарлаашкынче кирген. Кол чылдагаан ол-дур. Ындыг байдалды Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин районнарның хову шөлдеринден көрүп болур. Чогум-на харын бо районнарда кодээ ажыл-агый будурүлге эргелелдериниң база ажыл-агыйлар удуртукчуларының «ам-даа үе четчир, ажырбас» дээр хөөн-биле шөлээн олуруп турарының чылдагааны-биле ында дүжүт ажаап алышкыны оожумпаан турар.

«Россия» совхозтан мындыг фактыны айтып болур. Ол ажыл-агыйның Чагытай бригадазының комбайннары эртken субботада агаар аңаа турда-ла ажыл чок чартык хүн тура хүнээннер. Ол хүн хову турлаанга совхозтуң директору эш Дежнёв база партком секретары эш Панкратов олар турган. Олар кандыг-даа чогуур хемчег албаннар. Дүжүттүң салым-чолу дээш совхозтуң кол агроному эш Зайцев, кол инженер эш Брокертдаа база хемчег албайн келгеп. Комбайнвар дүжүт ажаап алышкынынга четпес белеткеттингеп, оларның дерилгезин четче чорутпаан.

Шаңнарда белеткеттингеп тарааны күрүне шыгжамырынче чүдүрүп чорудар ажыл ам-даа четпее тургустунган. Чамдык ажыл-агыйларның шаңнарында ажык черлерде тараадар амдыгаастан-на үрелип эгелээн. Кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының дөртку бригадазының хову турлаанда бо хүннерде 600 тонна тараа бар. Ажыл-агыйның удуртукчуларының бодап турарын ёзугаар алырга, күрүне шыгжамырынче ону чүдүрүп чедирерге транспорт чогуудан болдунмайн турар. Оон кадында тарааны чүгле хүндүс чүдүрүп турары-биле транспорт чаңгыс эдлечегде ажыглаттының келгеп.

Бар четпестерни дарый чайладыр, ажаап алышкынның темпизин дүргедедир, ону агаар-бойдустуң кандыг-даа байдалында чорудар!—ажыл-агыйларның, кодээ ажыл-агый будүрүлге эргелелдериниң удуртукчуларының, тускай эртемнигленнің мурнунга моон чугула сорулга турбас.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕР-БИЛЕ!

„Сүт-Хөл“ совхозтуң директору эш ТҮРГЕН-ООЛГА Парторганизация секретары эш САРЫГЛАРГА Ажылчын комитединиң даргазы эш ТАСПАЯККА Комсомол организациязының секретары эш ОНДАРГА

Күрүнеге дүк садарының планын 107 хуу күүсетпишаан, күкуруза ажаап алышкынын чедиишкинниг дооскан дугайында «Сүт-Хөл» совхозтуң эр, херээжен ажылчыннарының, тускай эртемнигleriниң рапортун СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели сеткил ханыышкын-биле хүлээп алган.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң эки ажылын демдеглевишаан, сүт-хөлчүлер кодээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар база будүрер талазы-биле планныг онаалдаларын чедип болгаш ажыр күүседир дээш моон соцгаар-даа түткүдүг ажылдаарлар дээрзинге СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ханы бүзүредип илередип тур. Ол бүгү ленинчи юбилейге Совет Тываның 25 чыл оюнуң байырлалынга күш-ажылчы белек болур.

СЭКП ОБКОМУ

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Каа-Хем районда „Тиилелге“ колхозтуң даргазы эш ЕВТУШКОВКА Партия организациязының секретары эш ФУНТИКОВКА Комсомол организациязының секретары эш ИРОДОВАЯГА Местком даргазы эш САВИНГЕ

Сиген белеткелиниң планын 100 база силос белеткелин 151,7 хуу күүсетпишаан, ниитиниң малынга 220 тонна сиген, 1000 тонна силосту немей белеткээр патриотчу чүткүдүг илереткени дээш «Тиилелге» кодээ ажыл-агый артелиниң эр, херээжен колхозчуларынга, тускай эртемнигленнерге, СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели байыр чедирип тур.

«Тиилелге» кодээ ажыл-агый артелиниң хову ажылдакчылары, механизаторлары, мал ажылдакчылары, тускай эртемнигleри мал чеми белеткээр талазы-биле чаа хүлээлгезин күүседир дээш бүгү күжүн салырлар, ол ышкаш дүжүт ажаап алышкынын, келир чылдың тарылгазынга үрезиң болгаш чер белеткелин, шөлдер чемнигчидлгезин чедиишкиннер эрттарерлер дээрзинге СЭКП обкому болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели бүзүреп турар.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы ниитиниң малының баш санын остүрериниң планын, күрүнеге эът, сүт болгаш дүк садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин чедиишкиннер күүсетпишаан, оон-биле ленинчи юбилейин, Совет Тываның 25 чыл оюн күш-ажылчы сөңнүг ужуражырлар.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Тараа садып алыышкынының чыл планының күүселдези

(1969 чылдың август 31-ге чедир, хуу-биле)

РАЙОННАР	БҮҮСЕТКЕНИ
Кызыл хоорай	100,0
Улуг-Хем	16,0
Таңды	15,8
Каа-Хем	6,3
Бии-Хем	7,0
Барыын-Хемчик	6,2
Бай-Тайга	6,0
Чөөн-Хемчик	4,2
Республика ниитизи-биле	13,1

Энир чылын мынчан турганы 5,5

Ажыл үргүлчүлевишаан

«Торгалыг» совхозтуң Чалаатыда дөрт салбырлары мал чеми белеткээр талазы-биле ацгы-аңгы черлерде ситен кестирип ажылдап турар. Салбырлар араазында социалистиг чарышты ажыл эгезинде-ле организастаан. Торгалыг салбырда Чоза биле Кара-Тал малчыннарының Тумат Дамбажапка удурткан бригадазы улуг күженнишкин-биле ажылдап, чарыштың ийиги дугаарында чоруп турар. Бо салбыр кышка удур мал чеминге хереглээри-биле 1092 тонна сигенни белеткээр планын август 25-ке чедир 76,5 хуу күүсединп, 827 тонна сигенни белеткээн.

Салбырның сигенчилери амгы үеде Ак-Чыраанның сиген шөлдеринге белеткээри-биле чоокта чаа олче кеже бергеш, соолгу каш хонуктарда ол клывының сигенни кестирип дооскан. Салбырында чамдык малчыннары боттарының чайлагларының чүм сигенни кежип ап, кышка удур мал чеминге белеткелдя чорудуп келген. Бо хүннерде совхозтуң өскедаа салбырларында мал чеминиң курлавырын тургузар ажыл организастыг үргүлчүлевишаан.

В. ТЮЛЮШ.

Пландан артыкка

Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чону күрүнеге дүк садарының чыл планын 102 хуу күүсеткен ийикке 62 центнер дүктү хөйнү сатkан. «Октябрь 30 чылы» колхоз 200 центнер дүк садар планындан 3 центнерни хөйнү, а «Сүт-Хөл» совхоз планын 107 хуу күүсеткен, азы 5,7 тонналы артыкка киргеп. Ажыл-агыйлар күрүне складтарынче дүк киирерин ам-даа үргүлчүлеп турар.

ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗТА

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң сигенчилери 395 тонна ситен белеткээр тургаш, 600-ту будүрүп ап, азы 205 тоннаны артыкка кылган. Мал чеминиң белеткели ам-даа уламчылап турар. Колхозтуң хову шөлдеринге тараан 200 га кукурузаны бүрүн ажаап, оон 4500 тонна иогаан массаны алган.

* * *

Колхозтуң тараажылары Хараганныг-Ховуда 350 га чиңге-тараанны тавычалай кестиргеш, белүп бастырган. Тараанның дүжүдү багай эвес, талан 12 центнер болган. Белүп бастырарынга комбайнер Монгуш Өлзей-оол, тавычалай кестиреринге Ондар Шүүмек, Ооржак Мартаажык олар онза кызымак ажылдап турарлар.

Бо хүннерде 13 комбайн 2 жатка кызыл-тас ажаап алышкыныынче киргеп.

М. СЕВЕП.

ХАНДЫР ПРОПАГАНДАЛААР, ӨӨРЕНИР

К. ШОЙГУ,
СЭКП обкомунуң секретары

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москва чөвүлел хуралы соолгу үениң иштинде бүгү делегей амыдыралында кайгамчык улуг болуушкуннарның бирээзи болган.

Коммунистиг шимчээшкинниң делегейде канчаар-даа аажок улуг политиктиг башкарыкчы күш боон, улам өзүп турарын болгаш тайбың, демократия, тускай хамаарышпас чорук, социализм дээш демиселче бурунгаар депшилгелиг кижи төрелгетенни баштап, анаа шиитпирлиг ролдуу ойнап турар кара чангыс күш болуп турарын ук Чөвүлел хурал база катап бадыткаан.

Революстуг пролетариаттың баштынчылары К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин кижи төрелгетенниң чыраттыг келир үези дээш демиселге делегейниң ажылчын аңгыларының сырый каттыжышкынын, оон башкарыкчы күжү болур коммунистиг шимчээшкинниң чангыс эвин улам быжыглаарының чугулазын бирги чергениң айтырыы кылдыр санап турган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, марксисчи-ленинчи өске-даа партиялар пролетаржы интернационализмниң тугунуң адаа-биле чоруп, пролетариаттың улуг баштынчыларының ол чагыгларын күүседип келген. Оон-биле чергелештир Мао Цзэ-дуниүң болүүнүң хоралакчы ажыл-чорудулгазынга шиитпирлиг харыыны база бээр ужурлуг апарган.

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының 1960 чылда болган Москва Чөвүлел хуралының соолунде Кытайның амгы күрүне башкарыкчыларының улуг күрүнезирек, антиленинчи үүлгедиглери коммунистиг шимчээшкинге айыылдыг күш апарган. Кандыг-даа аргаларны херегледп тургаш, коммунистиг шимчээшкинге тергиделди алыр сорулга-биле Мао Цзэ-дуниүң болүү нүүл мегеден эгелээш, оон-даа бүжарбак үүлдерни үүлгелиринден ыяпастап туруп берген.

Олар хамыктың мурнунда революсчу чаңгыс эпти бүзар, ылаңгыя бистиң партиявыстың ат-алдарын бүжартадыр дээш болдунар-ла хемчеглерни алган. Пекинниң удуртукчулары бодунуң сорулгазын чедип алба-даа, коммунистиг шимчээшкинниң чамдык отрядтарынга дыка улуг хораны чедирген. Ажылчын шимээшкинге барыын болгаш «чөөн» үзелдиг оппортунистер база хоразын чедирип, бажын ковайтып үнүп келгеннер.

Олар болза маосчи бөлүктүң бүжар-бак нүүл мегезинге даянып алгаш, марксизм-ленининизмниң үндезиннеринге удур шавар халдаашкынны кылып эгелээн. Марксисчи-ленинчи эртемде үнелезин кол айтырыглар болур—төөгүүнүң хөгжүлдезинге пролетариаттың, ажылчын аңгының партиязының ролю, революцияның шимчедикчи күжү, баштыңы кым болурул, революстуг хөгжүлдеге дүрүм үзүгаар болуушкынары дээн чергелиг айтырыгларга ужур-дүрүм чок тайылбыр кылып, марксисчи-ленинчи эртемге долу ревизия кылыр, ону биче буржуазтыг национализмниң болгаш шовинизмниң идеялары-биле солуурун оралдажып туруп бергеннер.

Моон айыылдыг салдары марксисчи-ленинчи чамдык партияларга безин халдап эгелей берген. Чамдык партияларның иштинде биче буржуазтыг национализмниң хөөнүнге алзып, марксисчи-ленинчи эртемге «чаа хеп» кедирер оралдажыышкыннар бар апарган турган. Ындыг байдал турда, марксизм-ленининизмниң дайзынары, барыын чүктүң империалистиг бөлүктери хоралакчы ажыл-чорудулгаларын чидиглендирип, коммунизмге удур ажык халдаашкынны улам-на күштелдирип турган.

Бо бүгү болза Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын, марксисчи-ленинчи өскедаа партияларны дүвүртпес аргажок болу берген. Пролетаржы интернационализмниң принциптеринге үндезилеттинген эп-сеткил каттыжышкынын быжыглаарда, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Чөвүлел хуралын чыылдырары эргежок чугула апарган.

Чөвүлел хуралды белеткээринге безин элээн каш чадалар эрткен, оон үезинде турган бергелерни марксисчи-ленинчи партиялар эртип шыдаан. Империализмге удур демиселге коммунистиг шимчээшкинниң амгы теоретиктиг болгаш практиктиг айтырыгларын коллективтиг чугаалажып турарының үезинде коммунистиг шимчээшкинниң хүрээдени улам-на көвүден турган. Будапештиге болган консультативтиг ужуражышкынга 67 партияларның төлөөлекчилери киржип турган болза, Чөвүлел хуралга 75 партиялар киришкен чорук ол бүгүнү хереченлеп турар-дыр.

СЭКП ТК-ның июнь 26-да боон эрткен Пленумунга ук Чөвүлел хуралдың түңнелин чугаалашкан. СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң делегейниң коммунистиг шимчээшкинин быжыглаар талазы-биле политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын, ол ышкаш Чөвүлел хуралга киришкен төлөөлерниң ажыл-чорудулгазын Пленум чүүлдүг деп корген.

Бистиң партиявыстың, бүгү совет улустуң бодалдарын илергейлевишаан, Пленум болза Чөвүлел хуралдың чедишкинниг эрткени-биле холбаштыр ону коммунистиг шимчээшкинниң болгаш делегейде бурунгаар депшилгелиг күштериң тиилелгези деп санаан.

Коммунистер болза империализмге удур тайбың, демократия дээш демиселге ажылчы чоннуң калбак-массаларының бажында чоруп турар күш боон турарын Чөвүлел хуралдың түңнелдери база катап бадыткап турар. Мындыг үнелээшкинни бо хүннерде акыдүмалышкы бүгү партиялар кылган, оон иштинде чамдык чайгылчак байдалга турган партиялар безин ам миннип турарлар.

Чөвүлел хуралдың документилеринде кирген кол айтырыглар марксисчи-ленинчи эртемге үндезилеттинген, коммунистиг шимчээшкинниң амгы үе-чадазынга дүүштүр стратегиязының болгаш тактиканың кол-кол айтырыгларынга шын орукту партиялар бүрүзүнге берип турар. Ол документилер революсчу теорияның революсчу практика-биле тудуш харылзаалының база катап бадыткап турары чугаажок.

Ынчангаш, Чөвүлел хурал чангыс аай эп-сеткил каттыжышкынынга улуг тиилелге болганы-биле чергелештир ниитилел хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазынга дүүштүр марксисчи-ленинчи эртемге чаа салыышкынны киирген төөгүлүг болуушкун болган дээрзинин барымдаалары мындыг-дыр.

Чөвүлел хуралдың үндүрген түңнели-биле алырга, удурланышкак күштерниң — социализм биле империализмниң, депшилгелиг күштер биле реакциязының аразында чөрүлдээлер улам-на чидигленген болгаш ол демиселге бурунгаар депшилгелиг күштер мурнавышаан турар. Бистиң үевис — капитализмден социализмче шилчиириниң үези. Ону бадыткап турар кол-кол факторларны көрээли.

Экономика талазы-биле социализмниң туружу улам-на быжыглып, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрер талазы-биле бүгү делегейге социалистиг чурттарның үлүг-хуузу көвүдеп, эртем-техниктиг депшилгенин ачызында бүдүрүлгени башкарары чыл келген тудум-на чаартыныр турар, экономиктиг хогжүлдениң чедип алдынган түүлдерин чоннуң материалдыг байдалын улам чаагайжыдарынче угландырган.

Социалистиг системаның политика талазы-биле делегейге ат-алдары бедээн, делегейниң ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниге ооң салдары улгаткан. Империализмге удур күштерниң — демократияның, тайбыңның, депшилгелиг күштерниң туружу улам-на быжыгып турар.

Чөвүлел хуралдың киүээнгейиниң төвүнге империализмге удур демисел дугайында айтырыг турган, чүге дээрге империализм болза тайбыңның болгаш хосталганың, улустарның хамаарышпас чоруунун, социал депшилгелиг чоруктун дайзыны боон келген болгаш боон-даа турар. Ол айтырыгны коммунистиг болгаш ажылчын партияларның долгандыр демократтыг, депшилгелиг күштерни сырый эвилелдээринче онза киүээнгейни угландырган.

Чөвүлел хуралдың материалдарын өөренир болгаш ону калбаа-биле пропагандалаар ажыл, бүгү чурттаазы-биле бир домей, бистиң республикада база чоруп турар. Ол документилерни республиканың болгаш Кызыл хоорайның, районнарның партия активтеринiң, партия эге организацияларының хуралдарынга таныжып чугаалашкан. Республиканың ажылчы чоннары Чөвүлел хуралдың документилерин изиидиле деткивишаан, бо талазыбиле СЭКП ТК-ның политиктиг шугумун бүрүн чүүлдүг деп көрүп турарлар.

Амгы үеде Чөвүлел хуралдың түңнелдерин калбаа-биле пропагандалаарының ажылы республикада калбарган. Чүгле бо кыска үениң иштинде партия, совет активчилер, «Билиг» ниитилелиниң организацияларының кежигүннери 660 ажыг лекцияны 50 мун ажыг кижиге номчаан.

Бо ажылды кампания хевирлиг эрттиргеш, оон-биле доозуп каар дээр болза, окта таарышпас. Чөвүлел хуралдың документилерин партияның, комсомолдуң политиктиг чыыдыышкынының системазынга база ханызы-биле өөренир. Ол ышкаш бүгү-ле дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге, школаларның үстүкү класстарынга тускай программа ёзугаар өөренирин партия Төп Комитеди бүгү партия организацияларынга сүмелээн.

Бо чугула, улуг теоретиктиг айтырыгга пропаганда ажылын чорударда, ону делегейнин амгы байдалында болуушкуннар-биле холбаштырары эргежок чугула. Маңаа делегей амыдыралының хөй янзы айтырыглары — экономиканың, политиканың, идеологияның айтырыглары хамаарыр. Ылангыя партия организацияларының ажылында В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюнга уткуштур ап чорудуп турар бүгү-ле хемчеглер аңаа чагырткан турар ужурлуг.

Улуг Ленинниң өлүм чок идеяларын пропагандалаары дээрге-ле, ленинчи өөредигниң бүгү делегейде улам-на калбарып, тиилеп турарын пропагандалаар дээни ол болур.

«Ленинниң үнелеп четтинмес ачы-хавыязы чүдел дизе, амыдыралдың тургускаының эң-не чидиг айтырыгларыңоон харыылап бергенинде, империализмге удур, социал болгаш национал дарлалга удур, социалистиг революцияның болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш демиселдиң эң-не дээштиг хевирлерини айыткынында болур» — деп эш Л. И. Брежнев Чөвүлел хуралга чугаазынга демдеглээн.

Ленинчи улуг юбилейге хамаарыштыр бистиң идея талазы-биле удурланыкчыларывыс, марксизм-ленининизмниң дайзыннары хоралакчы ажылын күштелдирип турар. Империалистиг пропаганда хамыктың мурнунда Ленинниң өөредиинге халдаашкынны кылып, оон бүгү делегей ужурдузазын кудуладырып оралдажып турар.

Ленинни улуг теоретик деп санавышаан, оон эртем талазыбиле теоретиктиг номналын Ленинниң чурттап турган үезинге азы оон чурту чүгле Россияның байдалынга чүгле таарышкан эртем кылдыр тайылбырлаарын империалистиг пропаганда оралдажып турар. Ленинизмге удур ажылын олар антикоммунизмниң болгаш антисоветизмниң чепсэ кылдыр ажыглап, делегейниң ажылчын шимчээшкинин социалдемократтарны дамчып тургаш, ревизионизмниң база национализмниң хораны-биле хоранизарын оралдажып турээрлар.

Буржуазтыг делегейде марксизм-ленининизмге удурланышкак идеологияның даяныр тулары «антикоммунизм» деп адаар чүүл ам империалистиг чурттарның күрүне политиказы болу берген. Империалистиг күрүне аппарады, шериг машиназы, ол чурттарның экономиказы, эртем ажыдыышкыннары, ылаңгыя идеологияның, массалыг информациязының бүгү-ле чепсектери антикоммунизмниң эрге-ажыынга чагыртып турар.

Ынчангаш делегейниң коммунистиг шимчээшкинниге чангыс эп дугайында айтырыг болза марксизм-ленининизмни оон дайзыннарындан камгалаарының дугайында айтырыг болур.

Марксизм-ленининизмни ажылчы чоннарның калбак массаларынга пропагандалаарының айтырыы, бо таварылгада — Москва Чөвүлел хуралының материалдарын өөренир болгаш пропагандалаар дугайында айтырыг делегейниң коммунистиг шимчээшкинин быжыглаарының база бир кол айтырыы болур.

Партияның область организациязының мурнунда бо талазы-биле канчаар-даа аажок чугула сорулга салдынып турар. Партия комитеттериниң чанында илеткелчилер, лекторлар болуктериниң кежигүннеринден эгелээш, хөй санныг политинформаторлар, агитаторлар бо чугула материалды кижи бүрүзүнге чедир билдингири-биле тайылбырлап чедиреринiң мурнунда, ону боттары ханызы-биле билген турар ужурлуг. Ынчангаш партия чыыдыышкынынга өөредилге чылының мурнуу чарыында пропагандистерниң болгаш политинформаторларның семинарларын район бүрүзүнге эрттирери эргежок чугула. Оон-биле кады улус чыыдыышкын албан черлериниң шугуму-биле обществоведение башкыларының тускай өөредилге-семинарларын база чоруткан турар ужурлуг.

Чөвүлел хуралдың материалдарын пропагандалаарының айтырыын хүн бүрүнүң практиктиг сорулгаларынга дүүштүр, бистиң мурнувуста ажылагый болгаш культура тургузуушкунуун айтырыгларын чедиишкинниг шиитпирлээринче ажылчы чоннарны мобилизастаары чугула.

Ам бо хүннерде чугула кампаниялар — мал чемнери белеткээрин болгаш дүжүт ажаалдазын организастыг, бедик деңнелге чорудары, күрүне мурнунга бүгү-ле планныг онаалгаларны хуусаа бетинде күүседири республиканың ажылчы чоннарының мурнунда эң-не кол сорулга боон турар. Бо чугула ажылга идеология фронтузунуң хөй санныг армиязы улуг салыышкынны киирери чугаажок.

АЛДАРЛЫГ КИЖИ

Тудугда шалыпчы

Бии-Хемниң Баян-Кол чурттуг бөдүүн араттың уруу Билчирмаанын амыдыралынга 1954 чылдың август 9-та онзагай үлүг өскерлиишкин болган. Кызыл хоорайга тудуг черинге ол хүн ажылдап эгелээн. Мурнунда улуг хоорайга чурттаваан, тудугга ажылдап көрбээн кижиге баштайгы хүн элээн берге болган. «Туүйбу» деп сөстүң чүгле сураан ол дыңнаар чораан. «Цемент», «штукатура», «цементилиг эзилдириг» дээн ышкаш сөстерни Билчирмаа тудуг черинге ынчаарда чаа-ла баштай дыңнап эгелээн. Орус, тыва холушкак чоннуг Бии-Хем. Сесерлиг ынчаар чурттап чораан болгаш ол ынчаарда-ла шору оруставтар турган.

— Тудугга ажылдап киргенимден бээр ам чээрби ажыг хонук эрти. Тудугжу болур салымым чок-тур, Баян-Колумче чана-ла берейн үгбам — деп, Пичугинага бир хүн Билчирмаа сымыранып, мунгаргай чугаалаан. Хоочун тудугжу мастер Матрена Алексеевна караан улгаттыр көрүп, Билчирмааже кезек када кайган туруп-туруп, бажын чайгаан.

—Чок, Билчир—деп, ол хөөг үнү-биле сургап эгелээн. Бир-тээ тудугжу болур дээш келген соонда, тудугжу болур керек. Күш-ажылга сээн ынаан билир мен. Баштайгы бергелерден чалданып, анаа үндырап болбас. Тудуг сургуулунга өөренип көрбээн кижиге баштай берге болбайын канчаар. Тудугга киргеш, баштайгы ийи-үш ай иштинде мен базала бергедеп, бичии-ле болза, тудуг ажылын каастар часкан мен. Чаа бажынны штукатурларын, чугайларын, шаласын, соңгазын, эжиин будуурун көңгүс билбес турдум. Дүржулгалыг эш-өөрүмнүн, мастерлернин дузалааны-биле чартык чылдың дургузунда шуудан өөренип бердим. Сеңээ шыдаар шаам-биле дузалаар мен, Билчирмаа. Келир чылдың мынчага чедир ёзулуг штукатуржу болу берген турарынга бүзүрээр мен...

Ажыл шагы ол хүн доосту берген. Чаа бажынның шеверлел ажылдарын кылыр тудугжулар тарап чаныпкан. М. Пичугина биле Билчирмаа ийилээ артып калган. Тудугга ажылдап киргеш, кезек үеде бергелерге таваржып, «кыпган ажылын шынары чавыс-тыр» деп шүгүмчүлеп, хоочун штукатуржуларның, малярларның сүмезин ап, кайы хире кызып турган, тудугга чангыгып, өөренип алганын Матрена Алексеевна далаш чокка Билчирмаага катап-катап хөөреп берген. Бажың чугайлаарынга, штукатурлаарынга Билчирмааны дараазында хүнден эгелеп өөредир, үргүлчү кады ажылдаарын ыяк кылдыр дугуржуп алганнар. Хоочун тудугжунуң назыны ынчаарда-ла элээн дөгүй берген турган. А Билчирмаанын хары база-ла элээн апарып, үжен ажа берген.

Оон бээр ам он беш чылдар эрткен. Матрена Алексеевна Пичугинаның өөреникчизи чораан Шөмбүл Билчирмаа ам хоочун тудугжу болган. Бо аразында ол хөй тудугларга киржип, республиканың найыралдыг Кызыл хоорайны улам ынай сайзыразырынга боттуг үлүүн киирип келген болгаш киирип-даа турар. Тыванын түбиспансери дээр хавак кырында эмнелгенин үш каът бажыңының, 96-96 аал иштиг чурттаар ийи улуг бажыңның, бичии уругларның элээн каш садтарының болгаш ясли-лериниң тудугларын кылышкан.

Кажан Билчирмаа тудугга ажылдап кирип турда, Кызыл хоорайның амгы 26-гы кварталының шынары девискээри эвээ чыткан. Ам бөгүн ында колдуунда дөрт-дөрт каът чурталга бажыннары, оларның чоогунда магазиннер, аптека, уругларның албан черлери бар. Доп-чулап чугаалазарга, ол квартал дээрге—республика найысылалының чечектелдир сайзыраан булуңу болуп берген. Чээрби алдыгы кварталдың тудуунга Билчирмаа төлептиг үлүүн киирген.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чылынга чедиишкинниг ужуражыр, беш чыл планының дөртку чылының даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжы улам калбарган 1969 чылдың эгезинден бээр Билчирмаа болгаш оон өөрү сорук киришкинниг ажылдап турар. Штукатуржуларның бригадазын мергежилдиг мастер Августа Шолешова удуртуп келген. Бригада кежигүннериниң улуг назылыы Билчирмаа Салчаковна. Ынчангаш сырый каттышкан, найыралдыг бо коллективтиң бүгү кежигүннери ону хүндүлээрлер.

Бо чылдың эгезинден бээр ол бригада 28, 48 аал иштиг чурттаар дөрт каът ийи бажыңнарның тудуун доозуп, ында нарын шеверлел ажылдарын бедик шынарлыг кылыр күүседкеш, ажыглалга киирген. Ам ол бажыңнарда 96 өг-бүле чурттай берген. Политиктиг чыыдыышкын Бажыңы—ол дээрге беш чыл планында көрдүнген Тывада улуг тудугларның бирээзи. Хоочун тудугжу Б. Шөмбүл болгаш оон кады ажылдап турар өөрү бо чылдың ийиги кварталынан соңгаар ол бажыңның тудуун кылчып чайлаан. Ында шеверлел ажылдарының колдуун дооскан.

Тыванын найысылалы Кызыл хоорайның тудугларынга он беш чылдарның дургузунда ажылдап келген бедик мергежилдиг тудугжу бодунуң байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып, оларга арга-сүмезин хүн бүрүде берип турар. Шеверлел ажылдарын күүседир бригадада аныяктарның хөй нуруузу Кызылдың үжен беш дугаарлыг профтехучилищезин өөренип доосканнар. Ынчалзажок, Билчирмаа Салчаковна аныяк доозукчуларга өртектиг сүмезин күзелдин-биле берип келген.

Хүн бүрүде норманы ажыр күүседир, тудуг материалдарын камныг ажыглаар, шеверлел ажылдарының бот-үнезин чиигедир дээш чарыш бригада кежигүннериниң аразында улам калбарган. Бо талазы-биле дээрге түңнелдерни Светлана Оюн, Галина Морожникова, Ирина Өпей-оол олар чедип ап, чарыштың мурнуку отуруунда чоруп, Билчирмаа угбазындан хожудавайн турарлар.

Тудугжу—ол чоргаар дыңналыр сөс. Чүге дээрге, тудугжу деп тускай эртем болза кижиниң ажыл-чорудулгазында эң-не чаагай, эң-не буянныг профессияларның бирээзи. Бо дугайын Шөмбүл Билчирмаа кончуг эки билир. Ынчангаш ол бодунуң тускай мергежилинге чүрээниң ханызындан ынак. Оон холу-биле тутчуп каан хөй каът бажыңнары чалгынналган хостуг күш-ажылдың тураскаалы болуп чүс-чүс чалдарда артып калыр. Баян-Колга ады-сураа үнмейн чораан аратның бөдүүн уруу бодунуң шилип, мергежип алган тускай эртеминге ынчангаш чоргаарланыр.

«Кижини оон күш-ажылы каастаар болгаш алдаржыдар» деп, пролетариаттың улуг чогаадчызы Максим Горькийниң оттуг сөглээн чугаазы бар. Тыва араттың уруу Билчирмааны чогум-на оон ак сеткилдиг, чүткүлдүг күш-ажылы каастап болгаш алдаржыдып чоруур. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу республиканың тудуг организацияларынга хөй чылдарның дургузунда ак сеткилдиг болгаш бедик үре-түннелдиг ажылдап келгени дээш база Тудугжунуң хүнүн таварыштыр Кызылдың 48-ки тудугмонтаж эргелелиниң штукатуржузу Билчирмаа Салчаковна Шөмбүлге август 8-те бодунуң Чарлыы-биле Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп бедик атты тывыскан.

Тудуг херээнге моон мурнунда чылдарда болгаш бөгүнгү үлүүн бедии-биле үнелеп көргенинге алдарлыг тудугжу сеткилинин ханызындан өөрүп четтирбишаан, моон соңгаар улам дээре ажылдаарын бедик шаңнал, хүндүлүг ат хүлээндирип турарын билир.

А. ДУГЕРЖАА.

ЧУРУКТА: алдарлыг тудугжу Б. С. Шөмбүл.

Авторнуң фотозу.

Күс болгаш чугула кампаниялар

Темпини дүргедедири—чедиишкин ол

Пиптиниң малынга чем белеткелиниң фронтузу Чөөн-Хемчик районнуң колхоз, совхозтарының шөлдериниде улам калбарбышаан. Районда ниитизи-биле 9197 тонна сиген белеткеттинген ийикпе, планның 74,3 хуузу күүсеттинген. План ёзугаар алырга район ам-даа 3180 ажыг тонна сиген белеткээри арткан.

Сиген белеткээр планын ажыл-агыйлардан мурнай дооскан Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели пландаи ажыр 146 тоннаны белеткеп, планын 137 хуу күүсеткен. Ол ажыл-агыйда сиген белеткели ам-даа түлүктевишаан, кукуруза болгаш тарымал сиген кезилдезин чорудуп турар. Ында 168 га кукурузаны ажаап, оон 3260 тонна ногаан массаны силостаан. Кок-Тереkте Ооржак Бопуңнуң звенозу 160 га кукурузаның гектар бүрүзүнден 255 центнер, Монгуш Дарын-оолдуң звенозу гектардан-на 188 центнер ногаан массаны ажаап алган. Ооржак Бопуң-биле Түлүш Эртинеңиң башкарганы комбайн агрегаттары ажыл опаалгазын хүн бүрү ажыр күүседип, кукуруза ажаалгазын доозар чыгаан.

Дүжүт ажаап алышкынын чогуур үеде, шынарлыг эрттирери, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын ажыр күүседирип, пиптиниң малын четчир хемчээлдиг чемнер-биле хандырары дээш республикада калбарган чарыштың эгелекчилериниң бирээзи «Искра» колхозта мал чеминиң белеткели күжениишкинниг үргүлчүлеп турар. Ол колхозтуң ишчилери 1060 тонна сиген белеткеп, плавдан 110 тоннаны ажырган. Ында сиген кезер трактор, аът машиналарының, хол кадыырларының, болер чепсек-херекселлерин ходелишкинни соксаал чок. Чодар ховузунда дөрт комбайн агрегаттары 300 га ногаан «шыргайны» хээнденгей ажаап турар. Ында ажылдап турар тракторист кыс Ольга Ондар, комбайнерлер Х. Хорлуг-оол, М. Байыр, М. Удувас-оол олар кукуруза ажаалдазында шылгаран, хүнүң маадырлары болуп турар. Кукурузачылар Иргит Аймжының удуртулгазы-биле силостаашкынны чедиишкинниг чорудуп, 180 га кукурузаны ажаап, 3200 ажыг тонна ногаан массаны үүжелээн. Ол ышкаш 400 га тарымал сиген кезерин дооскан.

Вера Будажинаны өөрү «бодунуң ижиниң мастери» дээрлер. Ол шынап-ла ындыг. Улуг чунар-бажыңның иштики, даштыкы штукатура ажылын Вера эштери кыстар-биле кады дооскан. Вераның ажылгыры, кызымаа дораан илереп келген. Ыраккы Пензадан Тывага кээп, бодунуң шаа-биле күш-ажылчы салымышкынны киирген. Самагалдайжылар ону өөрү-биле келир чылын катап кээрин чалааннар.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

Август айның ылаңгыя, соолгу хүннеринде «Сүт-Хол» совхозтуң сигенчилери улам сорукчур ажылдааш, белеткеттинген сигенге 230 ажыг тоннаны немей белеткээн. Ол ажыл-агыйның девискээри — Хемчик шынааларында, Манчүрек, Ишкинвер, Ак үнпарында, кыштаглар чоогу даглар каъттарында сиген кезилдезин хөй ишчилер үргүлчүлеп турар. Совхоз барык 3000 тонна сигенни кезип, сараатгаан. Планга четпейн турар 1200 тоннаны кыска хуусаада белеткээр дээш күштер салдынган, 700 га кукурузаның 60 ажыг хуузу ажааттынган болгаш 7830 ажыг тонна кукуруза массазы силостаттынган. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз биле «Октябрь 30 чылы» колхоз сиген белеткээр планының 80 ажыг хуузун күүсеткилээн.

«Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтарда сиген кезилдезин амдаа чавыс темпиде үргүлчүлеишаан. Ажыл-агыйларның девискээринде сигенниң үнүшдүжүдү багай эвес турда, ол совхозтар районнуң сиген белеткээр планын күүседирип дедир тыртып турар. «Тыва» совхоз (директору эш М. Доктугу) планынга 713 тоннаны чедирбейн турар ийикпе, планының үгле 55 хуузун күүсеткен. Эрткен 5 хонук дургузунда ажыл-агый 148 тонна сигенни немей белеткээр арганыг болган. 3264 тонна мал чемни белеткээр планныг «Чыраа-Бажы» — планының база-ла 65 хуузун күүседип алган. Соолгу беш хонукта 184 тоннаны немээн. Сиген белеткелиниң планынга 25 хуунну чедирбейн турар «Большевик» совхоз август 22-ден 27-ге чедир тонна-даа сиген болбээн. «Бис-даа сиген белеткээр планывыстың 80 ажыг хуузун күүсеткенивисте, эрткен 10 ажыг хууну дораан-на күүседип анкай-ла бис» дээн хөөн-биле «Октябрь 30 чылы» колхозтуң удуртулгазы (даргазы эш М. Мирчин) темпиниң оожумнаткан.

865 гектар кукурузалыг Чыраа-Бажының шөлдериниде кукуруза кезип силостаашкынны оожум чорудулгалыг. 280 га ажааттынган кукурузадан 3065 тонна силостаттынган ийикпе, планның 25 хуузу салдынган. Кукуруза ажаалгазы «Октябрь 30 чылы» артельде база-да дургедээшкиниг эвес. Кукурузаның 40 ажыг хуузу ында кестинген болгаш силостаашкын 38 хуу. СЭКПниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Хайыракан баарында кукурузазында 3 комбайн ажылдап турар. Соолгу хүннерде комбайннарның ийизи үрелгеш турупкан. Ынчангаш бо культураны ажаарынче хөй кижи күжү салып, хол-биле кезер ужурга таварышкан. Ол ажыл-агыйның Доргун сүтбараан фермазы 40 тонна сиген белеткээр планныг, ынчаарга оон үгле 13 тонназын белеткеп алган. А № 1 салбыр (эргелекчизи эш В. Доржу) сиген кезип белеткээр планының 37 хуузун күүсетпээн. Мал чеми белеткелчилериниң ортузунда күш-ажылдың организациязы эки тургустунмаан.

Ажыл-агыйларның шөлдеринде дүжүт ажаалдазы калбарган. Ынчангаш мал чеми белеткелинче күштерни салып, сиген, кукуруза болгаш өскеда мал чемнериниң белеткелиниң темпизин дүргедедирип үе шыгыы пеген турар.

М. СЕВЕН.
(«Шынның» тускай корр.).

«Тыва тудуг» трестиң үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадында Михаил Кисельге удурткан комсомолчу аныяктарның чазаныкчылар звенозу ажылга эки түңнелдерни чедип ап турар. Бяшт дилдирер болгаш чондурар станоктарны камнаг ажыглавышаан, бедик бүдүрүкчулуг ажыдан турар оолдарның колдуу Кызылда № 35 училищеңиң доозукчулары болур.

ЧУРУКТА: комсомолчу звенонуң кежигүнү Владимир Монастыршын.

В. РАЧКОВСКИЙНИҢ фотозу.

«Шынның» почтазындан

Ногаа дүжүдү

«Х Улуг хурал» колхозтуң ногаа бригадазы (бригадири Х. Дүшкүн-оол) бо чылын ногааны 6, бахчи культураларын 10, картофельди 10 га черлерге тараан. Бригаданың кежигүннери кижи бүрүзү быжыглаттынган участокторун суттарын, бок үнүштерни аштап, хоралакчылар-биле демиселдя чорутпушаан, чаагай дүжүт дээш кызымак ажылдаапнар.

Районуң белеткел конторазынга ногааның баштайгы дүжүдүн дужаап эгелей берген. Амдыызында 6 тонна капуста, 4 тонна огурец, 2 тонна помидорну дужааган. Ол ышкаш ногаа аймаан колхозтуң иштики хереглелинге база ажыглап турар.

Колхоз га бүрүзүден 150—200 центнер дүжүттү алырын, а кижи бүрүзү быжыглаттынган участогунуң бир үсчүүнден 150—200 кг дүжүттү алырын хүлээнген. О. Хуна, С. Оюн, Д. Топчаа болгаш комсомолчулар С. Сүр-оол, В. Түвен-Бады, Л. Довгак болгаш оскелер-даа быжыглаттынган участогундан чаагай дүжүттү остүрүп ап, бир үсчүктен 170-деп 270 кг дүжүттү ап туварлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.
Улуг-Хем район.

ТЕМП ДҮРГЕДЭЭН

«Улуг-Хая» совхозтуң Хендерге салбыры бо чылын ниитизи-биле 663 тонна сигенни белеткээр планныг. Ол дээрге эрткен чылдыңдан ийи катап хөй. Салбырның ажыл-ишчилери мал чемнч четчир кылдыр белеткеп алыр дээш кызымак ажылдап, Хендергеде сигенниң дүжүдү хиреліг-даа болза, харагай, арга-арыг аразындан ойук-деликтеп турган кезип турарлар. Ам планын 57 хуу күүседкен. Ынчангаш сиген белеткелиниң талазы-биле Хендерге салбыры совхозтуң салбырларындан мурнап турар.

Малчыннар бригадазы 128 тонна, хову бригадазы 259 тонна сигенни белеткээн. Малчыннар Х. Кыргыс—15, Х. Темир— 14, Б. Самбоо— 12, Б. Хуурак — 10 тоннаны түс-түс белеткеп алган, мурнакчылар болганнар. Трактористер Д. Бичe-оол, М. Лакпа, машинист О. Маскыл-оол, сараат салыкчылары Д. Бюрбю хүн нормазын 105—120 хуу күүседип, типлекчилер болганнар.

Д. ШУЛУУ.
Улуг-Хем район.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН ЭКИ БИЛИР

Таңды районда «Элегес» совхозтуң № 3 фермазының ыракузак одарларда малчыннары ында харылзаа салбырының почтачызы коммунист Андрей Бовуун-оолду четтикпейн мактап, өөрүшкү-биле уткуп, хүлээп, үдеп турарлар. Фермаңың Чазы, Дөргүн-Арыг, Оңгажа. Дүвүреп болгаш Кара-Суг ынчаар чурттап, мал надарын чоруур аалдарны почтачы кезип, оларның чагаан солуннарын, журналдарын болгаш чонуң хуузунда чагаа-бижинин өг-бүрүзүнге бодуу-биле чедирип турар. Почтачы ол чорааш түгле почта чедирери-биле кызыгаарлаттынмайн партия эге организациязының даалгазы агитатор хүлээлгезин база багай эвес күүседип турар.

Чаа 1970 чылдың солуннар, журналдарының чагыдылгазын кылырының хуусаазы келген. Бо харыысалгалыг черекке совхозтуң хоочун ажылчыны, дуржулгалыг почтачы, хөй-ниитичи тарадыкчы А. Бовуун-оол баш удур белеткеңин келген.

С. ТАМЧАЙ.

Сагышка тааржыр бараанар чүге чогул?

Садыг четкилериниг бараанарның ассортиментизин көвүдедир, садып алыкчыларны эки бараапнар-биле, чогуур хемчээлдиг идик-хеп-биле хандырар дээш садыг организацияларының ажылдакчылары бар-ла арганы хереглеп, чок бараанарны чагып, ой-шаанда чедирип алгаш магазиннерге киирип делгеп, хереглекчилерни хандырып турар. Совет кижилер эки шынарлыг бараанарны, тазырымчалыг чараш, шеверги хептерни садып алырын күүзөрлер.

Ак-Довурак хоорайда белеп хеп талазы-биле байдал кандыгыл, допчуу-биле көре каапталаапнар, эргим номчукчу. Хоорайның үлетпүр бараанарының магазиннеринде белеп хеп аймаа хөй, садып алыр дээрге хемчээли черле таарышпас боор-дур. Улугдаа, бичии-даа кижилерниң даштыкы хептери — тоңнарның, идиктериң дугаары 50-ден өрү болур, 48-тен куду, 34-тен өрү дугаарлыг күскү, кышкы тоннар, костюмнер, идиктер чок. Садыгжылардан айтырарга, келбейн турар деп каар. Ак-Довурак хоорайда ажылчыннар хандырылгазының килдизи чонуң хереглели чогуур дугаарлыг өр, херөөжен даштыкы хептерни келдирер талазы-биле организастыг ажыл, чагыг кылбайн турары ажылчы чоннарның хандырылгазынга таарымча чок байдалды болдуруп келген. Хомудал дептерлерни ажып көөрге хереглээн хептериниң дугаарың көргүзүп, чагыг кылган кижилер-ле хөй, ажылчыннар хандырылгазының килдизиниң ажылдакчылары дептерлерни хынап, садып алыкчыларның чагыгларын өөренип көрбейн турарын хомудал дептерлеринде демделгел чогу хереченлеп турар. Хереглекчилер-биле харылзаганы доктаамал тудуп, олярның чагыгларын хүлээп ап, организастыг ажылдарны чорудар болза таарымчалыг идик-хептер магазиннерге турары чугаажок. Уруглар хевин эвээш кээп турар, сөөлгү үеде харындаа көвүлбестээн, ада-иелер сураглап чоруп турар апарган.

Чоннуң культуразы бедээн тудум-на хереглели өзүп турар болгай. Бажың иштинин эт-херекселдери хоорайның садыгларынга база ховар келгилээр. Хевис, даараныла машиналары, шала, соңга, хаалга будуур будуктар чок, чамдык улус таныш-көрүштерине чагыларны кылып тургаш, өске хоорайлардан, суурлардан саттырып ап турар. Улуг бүдүрүлгелиг хоорайда ажылчыннар хөй-биле чурттап, чаагай ажыл-херектерни бүдүрүп турар болганда, садыг организациялары оларны хереглелдиң чугула бараанарыбиле үеүктелишкин чокка хандырары чугула.

С. СЕПДАА.

ЕВРОПАГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

БЕРЛИН. (СЭТА). Делегейниң ийиги дайынының эгелээнинден бээр 30 чыл болганыңга холбаштыр телевидение дамчыштыр үүве чугаалап тургаш, демократтыг Германияның Национал фронтузунуң Национал чөвүлелиниң даргазы Э. Корренстиң медеглээни: Чүгле Совет Эвилелиниң улустарының маадырлыг демиселиниң ачызында Германия болгаш бүгү Европа 1945 чылда гитлердиг фашизмниң дарлалындан адырылган. Герман империализм болгаш милитаризм немец улустуң амыдыралчы эрге-ажыктарыңга, бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг улустарының күзелсорууңга үүүлдешпес — делегейниң ийиги дайынының төөгүлүг түңнели ыңдыг деп, оң чугаалаан.

Боннуң милитаристчи-өжээнзирек угланыышкынының тайбыңның херээнге айыылдыын демдеглээш, Э. Корренстиң медеглээни: «Бистиң улузувусту дайын халавынче ийи удаа чыгап киирген ол-ла күштер бөгүн хоп-нүгүлдүң болгаш «тайбыңга ынакшылдыының» бүзүредиглери-биле чаа шериг авантюразынга белеткенип турар».

Моон-биле холбаштыр Э. Корренс Европаның айыыл чок чоруун хандырарының айтырыының талазы-биле ниити-европа конференциязын чыылдырар дугайында Будапешт чөвүлел хуралының кыйгырыының улуг ужур-дузазын айыткан.

Төөгүнүң кичээндириглери

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак парлалга гитлердиг Германияның өөскүдүп үндүргени делегейниң ийиги дайынының эгелээн хүнүнден бээр үжеп чыл болганынга холбаштыр хөй материалдарны парлаан.

«Делегейниң ийиги дайынының бүдүүзүнде барыын талакы күрүнелериниң политиказы делегей керээлерин үсперлээр, герман аг-шериглерни чепсеглээр, кожазы биче күрүнелерни бодуңун империазынга күшбиле каттыштырып алыр арганы Гитлерге берген» деп, «Руде право» солун айыткан.

Гитлердиг Германияны чыл-ча шаварынга Совет Эвилелиниң болгаш Совет Армиязының киирген аажок улуг салыышкынын чүүлде демдеглээн. Дайынга бодунуң 20 миллион ажыг оолдарын оскунган ССРЭ эвес болза, кижи төрелгетен фашизм-биле демиселге ажып ыңдавас турган ийик.

«Делегейниң ийиги дайынынга Совет Эвилелинин фашизмни ашкан тиилелгези бүгү делегейге депшилгелиг болгаш демократтыг хогжулдениң перспективазын камгалап алган» деп, чүүлдүң түңнелинде бижээн.

ЧАА ДАЙЫННЫҢ АЙЫЫЛЫНГА УДУР

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Делегейниң ийиги дайынының эгелээнинден бээр 30 чылынга холбаштырган мурнуку үүлүнге «Непсабадшаг» солунның демдеглээни болза, гитлердиг фашизмниң аштыгаанының соонда 25 чыл эртседээ, маргылдалыг айтырыгларны чугаалажышкынарының аргазы-биле эвес, а күштүң дузазы-биле шиитпирлээрии күзеп чоруур бөлүктер ам-даа бар.

Бөгүн-даа дайынның айыылы 30 чыл мурнунда дайынның өөскүп үнген черинде база катап бооп турар деп, солун айыткан.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Будапешт чөвүлел хуралын таарыычалыг кылдыр чүүлдүзүнүп көрген чорук, Европага тайбың болгаш айыыл чок чорук бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының иледе чугула чүүлү болур дугайын хереченлеп турар деп, чүүлде демдеглээн.

Чүүлде демдеглээни: социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазы тайбыңның эң быжыг магадылалы болуп турар. Социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазы, бир талазында, дайынны болдурбас дээш чайгылыш чокка демисежип, өске талазында харыысалга чок авантюристерни оожургадыр күш бооп турар.

ЧССР-ниң Президентизи Л. Свобода Варшавада

ВАРШАВА. (СЭТА). Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи Л. Свобода найыралдың аян-чоруун кылып, сентябрь 1-де Варшавада чеде берген. Л. Свобода ПУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы М. Спыхальскийниң чалаанын ёзугаар Польшага каш хонукта аян-чорук кылыр.

—◆—

ВДР-ниң ДХМ-иниң удурланыышкыны

ХАНОЙ. (СЭТА). Август 30-де американнар Виньлинь районда ийи соңгу-вьетнам кодээ суурну далайдан болгаш курган черден бооланынга холбаштыр ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозу шиитпирлиг удурланыышкынын Американың Каттышкан Штаттарынга медеглээн деп, Вьетнам информас агентилел дыңнаткан. Бооланашкынның түңнелинде кижи талазы-биле чидириг болган, чурттакчыларга материал талазы-биле когаралды таварыштырган. Вьетнам Демократтыг Республиканың тускай догуланашкынынче болгаш айыыл чок чоруунче ыңдыг янзылыг халдаашкынынарны доп-дораап соксадырып ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозу Американың Каттышкан Штаттарындан иегээн.

—◆—

МАР радиозунуң 35 чыл ою

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол радионуң тургустунган хүнүнден бээр 35 чыл болган. Улусчу Моолда радио дамчыдылгазының хогжулдези — ооң национал культуразының болгаш экономиказының чечектеланшкынының база бир хереченчизи. Радио чурттуң эң кыдыг-кызыгаар черлеринде пептерээн. Аймак бүрүзүнде радио станциязы, а сумуларда, күражыл-агыйларда, харын чамдык улуг бригадаларда бээп амгы техника-биле дерээн радио белдирлери бар.

Моол радионуң пептерээшкини, ооң хүн бүрүде дамчыдылгазы 1934 чылдыы-биле деңнээрге, 12 катап көвүдээн. Моол радио бодунуң программаларын Болгарияның, Герман Демократтыг Республиканың, Польшаның, Совет Эвилелиниң радиозу-биле солуун турар.

ВЬЕТНАМ ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Ханойнуң чурттакчылары найысылал солуннарын дораап садып ап турар. Кижи бүрүзү чурттуң Мурнуу түгүнде тулчуушкуннар дугайында медээлерни, вьетнам улустуң күш-ажылчы тиилелгелериниң дугайында медээлерни, акы-дуңма социалистиг чурттарның амыдыралының дугайында дыңнадыгларны сонуургаар.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

☆ ☆ ☆

Вьетнам улустуң национал байырлалы

ХАНОЙ. (СЭТА). Сентябрь 2-де вьетнам улус хамаарышпас чорукту чаалап алган күнүнден бээр 24 чыл оюн демдеглээн. Сентябрь 2-де коммунистерниң удуртулгазы-биле күш-ажылчы улус эрге-чатырганы бодунуң холунга ап, Мурнуу-Чөөн Азинга ажылчыннарның болгаш тараачынарның баштайгы күрүнезин тургускан.

Боо-чепсекти холга тутнаш, бодунуң төрээн чуртун империалистиг эжелекчилериң халдаашкыннарындан камгалаар ужурга таварышкан вьетнам улустуң маадырлыг чоруун болгаш шудургу, туруштуун эртken чылдар бүгү делегейге көргүскен. Ол берге демиселге вьетнам улус француз колонизаторларны ашкан тиилелгени чедип алган болгаш ам америк дайынызырактарның агрессиязын чедиишкинниг ойтур шаап турар.

Дайынның нарын байдалында ВДР-ниң ажылчы чоннары Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының удуртулгазы-биле социалистиг тургузуушкуну боттандырып турар. Эрткен 24 чылдың чартык кезиинден хөй үеде дайын чуртка хөй үрегдел, хоозуралды чедирген. Ол байдалдарда ВДР-ниң ажылчыннары, тараачынары, күш-ажылчы интеллигенциязы бергелерни эрес-маадырлыы-биле ажыл эртип, боттарының мурнунга тургустуган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседир дээш демисежип турар. Оларның эрес-маадырлыг күш-ажылының дугайын Вьетнам Демократтыг Республиканың экономиказының болгаш культуразының байдалының дугайында саннар хамыктың мурнунда тодаргай көргүзүп турар. Чуртта чурт үлетпүрүнүң муң хире бүдүрүлгези, ус-тывыш үлетпүрүнүң ийи муң хире кооперативи, 18 муң кодээ ажыл-агый кооперативи чедиишкинниг ажылдап турар.

Демократтыг Вьетнамда 10 муң кижиге-ле дээди өөредилге черлериниң 34 студентиан, техникумнарның 62 студентиан, иштиң эртем школаларының 1.891 өөреникчизи опаажып турар.

Вьетнам Демократтыг Республиканың киностудиязы чылда 100 чедир чечен чогаал, документалдыг, эртем-тайылбырлыг болгаш уруглар фильмин бүдүрүп, профессионал театрлар, ырның болгаш тапцының күрүне ансамбли чедиишкинниг ажылдап турар.

Демократтыг Вьетнамның партия, профвэлел болгаш хөй-иштиң организацияларының, бүгү ажылчы чоннарының хүн бүрүде бүдүрүлгениң тодаргай чедиишкиннерин чедип алырын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчулүүн доктаамал бедидерин хүннүң ажыл-агыйжы сорулгазы кылдыр көрүп турар, ол чорук чаа социалистиг тургузугнуң тиилелгезинге, агрессорларны ажар тиилелгеге шиитпирлиг ужур-дузалыг.

Сайгон чалчаларның чаа чазаа

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң Сайгондан дыңнатканы-биле алырга, сентябрь 1-де ында чаа «чазактыы» тургускан.

«Президент» Нгуен Ван Тхиеу генерал Чан Тхиен Кхием баштаан «министрлер кабинединиң» томуйлаан, генерал Чан Тхиен Кхиемге «иштики херектер министриниң» албан-дужаалын база берген.

Шагда бууран бойлаан сайгон чалчалар үр үеде үргүлчүлеп келген чажыт сүлчээлериниң соонда чаа «чазактыы» составын бөлүтлээр аргалыг болган. Чаа «чазактыы» алыс ужур-утказы мурнуку хевээр, чондан ол ырак болгаш океан ындында золериңге барлан болган. Даштыкы хайгаракчыларның үнелээни-биле алырга, АКШ-ка эртемнин чедип алган доктор Фан Куанг Дан чаа «чазактың» ең салдарлыг кежигүнү болган факт безин ол дугайын тодаргай хереченлеп турар-дыр.

Сайгонда чазактың үргүлчү солчур туруш чок байдалы Сайгоннуң улуска удур ёзу-чурумунуң бууран дүшкен дугайын база катап хереченлээн.

Ливияда байдал

РИМ. (СЭТА). Бенгази радиозунуң дыңнатканы-биле алырга, сентябрь 1-де Ливияга күрүне эргилдези болган— армия эрге-чагырганы эжелеп алган болгаш ам. Тулчуида [illegible] ында [illegible] ыгыан Идрис ас-Сенусси [illegible] ыңдыг телеграф харылзаазының үүкеи.

РИМ. (СЭТА). Ливияга күрүне эргилдези революстуг командылал чөвүлелиниң удуртулгазы-биле армия боттандырган деп, Триполи радиозу дамчыткан. Чөвүлелдиң составын чарлаваан. Эргилде Ливияның иштики херээ болур болгаш кайы-бир даштыкы күрүнениң эрге-ажыктарынга удур угланмаан, а ол ышкаш Ливияның чарган делегей керээлеринге салдарын чедирбес деп, дыңнадыгда чугаалаан.

Амдан эгелээш Ливияны «Ливия Араб Республика» деп адаар дээрзин радио чарлаан.

СОҢГУ ИРЛАНДИЯ. Англи армиязының куяктыг автомашиналары Белфаст[illegible] кудумчузунда. АП-СЭТА-ның телефотозы.

ДЕЛЕГЕЙ НЕДЕЛЯ ДУРГУЗУНДА

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮК: БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНМИШААН

Сузц каналының кавызынга болгаш Иордан хемниң шынаазынга аткылажыышкын дугайында, Иорданияның болгаш Ливанның чурттакчылыг черлеринче израиль самолёттарның халдаашкыннарының дугайында, тайбың араб чонга удур израиль эрге-чагыргаларның кадыг-дошкун дерзии үүлгедиглериниң дугайында дыңнадыгларны солуннарның арыннарынга парлаваан хүн хаая болуп турар. Израильге эжелеткен араб девискээрлерде ук эжелел үргүлчүлеп турда чоинуң удурланыышкын шимчээшкини өзүп база калбарып, араб күрүнелериң хөй-ниитизинге детките палестин партизан организацияларның ажыл-чорудулгазы идепкейжип турар.

Он үш чүс чыл ажыг үеде туруп келген болгаш мусульман чоннуң чүдүлге, мөргүл кылыр эң ыдыктыг чери Аль-Акса дээр эрте-бурунгу хүрээге үнген өрт Чоокку Чөөн чүкте байдалды улам чидиглендирген. Иерусалимниң израиль эжеленчилерге эжелеткен кезиинде ол хүрээни үзүткаар оралдажыышкынны сагыштыы-биле кылганы дээш израиль эрге-чагыргаларны араб хөй-ниити буруудаткан. Чоокта чаа Израильге келген болгаш хүрээни ерттеткен деп шамнаттырган аныяк австрали нижини тудуп хоругдаан дугайын дыңнатнан израиль эрге-чагыргалар араб хөй-ниитиниң ол буруудажыышкынын хүлээвейн турзажок, хүрээге үнген өрт Араб Чөөн чүктүң политиктиг болуушкуннарының төөүнде артары үргүлчүлевишаан.

Август 25 — 26-да араб чурттарның Лига чөвүлелиниң онза сессиязын Каирге далаштыг чыылдырарынга ол өрт чылдан болган. Сессияның ажылынга Лиганың кежигүннери бүгү он дөрт араб күрүнелериниң даштыкы херектер министрлери киришкен. Араб чурттарның каттышкан камгалал чөвүлелин бо чылдың ноябрьда чыылдырар дугайын, араб, а ооң дараазында бүгү мусульман күрүнелериниң баштыңнарының ужуражышынының белеткээр дугайын, израиль эжеленчилер-биле демиселге база палестин партизан организацияларын детките ираб делегейниң шериг болгаш экономиктиг күрлавырларын мобилизастаар дугайын ол сессияга хүлээп алган шиитпирлерде чугаалаан.

Аль-Акса хүрээге болган өртке холбашкан чүүлдерни тодаргай тайылбырлап турганың херээ-даа бар деп бе. Ындыг болза-даа эжелеткен районнарда байдал дээш, ында турар төөгү болгаш шажынчудулге тураскаалдарының бүрүн турары дээш харыысалганы Израиль шуут хүлээр ужуруг деп санаар херек. Бир эвес израиль удуртукчулар 1967 чылдың июньда эжелээн бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрер дугайын негээн Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюциязын күүсеткен чүве болза, Аль-Аксага болган халаптыг чоңгээни болдурбайн барып болур турган ийик.

АКШ-тың болгаш өске-даа чамдык чурттарның деткимчезин ажыглаан израиль чагырыкчылар боттарының дайынзырак болгаш эжелекчи планнарындан ойталаан болза, Чоокку Чөөн чүкте кризисти шагда таарыштыр шиитпирлеп болур турган ийик. Чогум-на харын ол районда чаа нарыызаашкынынарның болгаш шериг мөсилдежиишкиннериниң тыптып келириниң айыылының ам-даа бар бооп үргүлчүлеп турары дээш харыысалга израиль чагырыкчыларга ажыр апаар.

АГРЕССОРЛАР БОТТАРЫН СОЙГАЛААН

Командылал черииң дужаалынга чагыртырындан болгаш мурнуу-вьетнам патриоттарга удур шавар халдаашкынче базырындан ойталаан америк ротаның солдаттарының үймээнин АКШ-тың хөй-ниитизиниң оргузунга калбак чагаалажылганы болдурган. Сураглыг америк тайылбырлакчы Рестоннуң бижээни болза, солдаттарның сагылга-чуруму болгаш хүлээлгези ханныг хемчеглериниң угаан-сарыыл чогун медереп билир чоруктун уламындан сандаран. Президент тайың дээш туржуп турар мен деп чугаалаан тудум-на, боттарының амы-тынын оскунарынче солдаттарны албадаары улам бергедеп бар чоруур деп, Рестон айытнан. АКШ-тың амгы стратегиязы ооң «тайбыңга ынакшылдыг декларациязы»-биле ханы чөрүшкек деп түңнелди америк тайылбырлакчы кылган.

Шынында президент Никсон Мурнуу Вьетнамда америк шериглерни «чоорту кызырар» дугайын бүгудеге дыңнадыр медеглээн болгай. Ол үеним дургузунда тускай медээлерни ёзугаар алырга, 22 муң салдатты дедир келдирткен, ынчалза-даа... барын 20 муң чаа солдат Вьетнамда чеде берген.

Август ортан үезинде Мурнуу Вьетнамда америк шериг албанныгларның саны 534 муң ажыг кижи болган. Шериглерни дедир келдирериң соксаткан дугайын чоокта чаа чарлаан, ол чорук президентиниң мурнундагы медеглелдериниң шуут пропагандисчи утказыг болганын бадыткап турар.

Дайынны «вьетнамчыдар», тодаргайлаарга америк шериглерни мурнуу-вьетнам чалчаларның шериглери-биле солуурунче АКШ-тың чүткүлдериниң дугайында бадытказыннар база-ла хоозун чүүл болган. Шериглерниң ындыг солчулгазы мурнуу-вьетнам чалчаларның шериглериниң байдалындан хамаарыр деп, Пентагоннуң телээлекчилери соглекпен, а чалча шериглериниң байдалы америкаппарның боттарының билингени-биле алырга дыка бэгай. Разведкаларының отчёт илетиелинге үндезилээш, «Вашингтон пост» солуннуң бижээни болза, мурнуу-вьетнам шериглер американнарны солуур арга-шинээ мырыңай чок, командирлер ол хире кошкан, шериглериниң дайынчы угаан-бодалы ол хире куду. Ынчаарга америк шериглерни «солуур» болгаш «үндүрер» дугайында ол пропагандисчи шуугаазының ужуру чүдел? деп, айтырар апаар.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанның төлээлериниң башкы Нгуен Тхи Биньниң ылган түңнелинде чөптүүн хүлээвейн барып болбас. Мурнуу Вьетнамдан америк шериглерни «моон соңгаар үндүрерин» соңгаарладыр деп АКШ-тың президентизиниң шиитпири «Мурнуу Вьетнамда америк экспедиция корпузунуң туразын моңгежидер» дугайында АКШ-тың чазаанның бодалдарын база катап бадытказ турар деп, ол чугаалаан.

АКШ-тың Вьетнамда политиказын долгандыр америк пропаганда бодун боду-ла сойгалап турар.

А. СТУПАК,
С. ИВАНОВ,
(СЭТА).

ЛЕНИН ЭКВАДОРЖУЛАРНЫҢ ЧҮРЕКТЕРИНДЕ

1924 чылдың январьның сөөлгү неделязында үнген көктешкилиг кол эквадор солуннарны ажыл ора, В. И. Ленининиң мөчээн болгаш орнукшуткан дугайында чүгле дыннадыгларны эвес, харын база делегеренгей редакция чүүлдерин оларның арынарындз көскү черлеринге парлаанын номчаан бис. Ол бүгү бистерни кайгатпаан. Ол чүүлдериниң авторлары социализмче болгаш коммунизмче базар орукту кижи төрелгетенге ажыдып берген пролетариаттың гениалдыг баштыңчызынга болгаш удуртукчузунга хүндүткелдиң ёзулалын кылып, аңаа тураскаал болдурганы ол.

«Ооң гениин чырыткылынчак хүнге дөмей болган, ооң херелдери дерии ёзу-чурумнуң дарлалының адзанга бектеттирген болгаш хлиничектеттирген кижилериниң медерелин оттурган» деп, «Универсо» солуннуң 1924 чылдың январь 24-те үнген номериниге бижээн. «Телеграфо» солуннуң парлап үндүрген чүүлүнде чугаазаны: «Чаа делегейниң тургузукчуузунуң мөчээн дугайында медээ бүгү делегейниң ажылчыннарының чүректерин, хоозураан бүгү кижилериниң, улустар аразынга ынакшылдың болгаш аңы-дүнмазышкы чоруктуң идеяларынга шынчы бүгү кижилериниң чүректерин сарыдып, харын кажыдалын болдурган. Бистен кеэээде чарылган ол кижи бодунуң утааны-биле келир үениң пиитилелиниң шинчи байдалын айтып, бодунуң аажок улуг күжениишкини-биле ындыг пиитилелди тургузарының өндүр чаагай сорулгазын күүседиргиниге эгени салган».

Владимир Ильич Ленинни эквадоржулар, колдуунда эквадор ажылчы чоннар шагдан бээр ынак болгаш хүндүлеп чораан дугайын өске-даа хөй фактылар хереченлеп турар. Марксизм-ленинизмниң идеяларының тугунуң адаа-биле, Октябрьның социалистиг революциязының салдары-биле эквадоржулар боттарының аңгыы болур дугайын бүгү чидинбиле чарлаан болгаш 1922 чылдың ноябрь 15-те баштайгы улуг тулчуушкунун эгелээн.

Эквадоржулар Ленининиң өөредии-биле канчаң танышкан дугайын бистиң үс чылывыстың баштайгы он чылдарында чуртташ чораан кижилерден айтырып, чугула хөй фактыларны база билип алыр аргалыг болган бис. Хоотуң коммунист, 1918 чылдан бээр профэвилел ажылдакчызы 72 харлыг Флоресмило Ромеро мынча дээн:

«Ленининиң мөчээн чылынданла биске эки блиндингир болгаш сурагжаан ооң ады 1917 чылдың революциязының үезинден бистиң төрүттүнүп эгелээн ажылчын шимчээшкининиң хөй-биле ындыг инитилелди тургузарының өндүр чаагай сорулгазын күүседиргиниге эгени салган».

Владимир Ильич Ленининиң эквадоржулар, колдуунда эквадор ажылчы чоннар шагдан бээр ынак болгаш хүндүлеп чораан дугайын өске-даа хөй фактылар хереченлеп турар. Марксизм-ленинизмниң идеяларының тугунуң ада